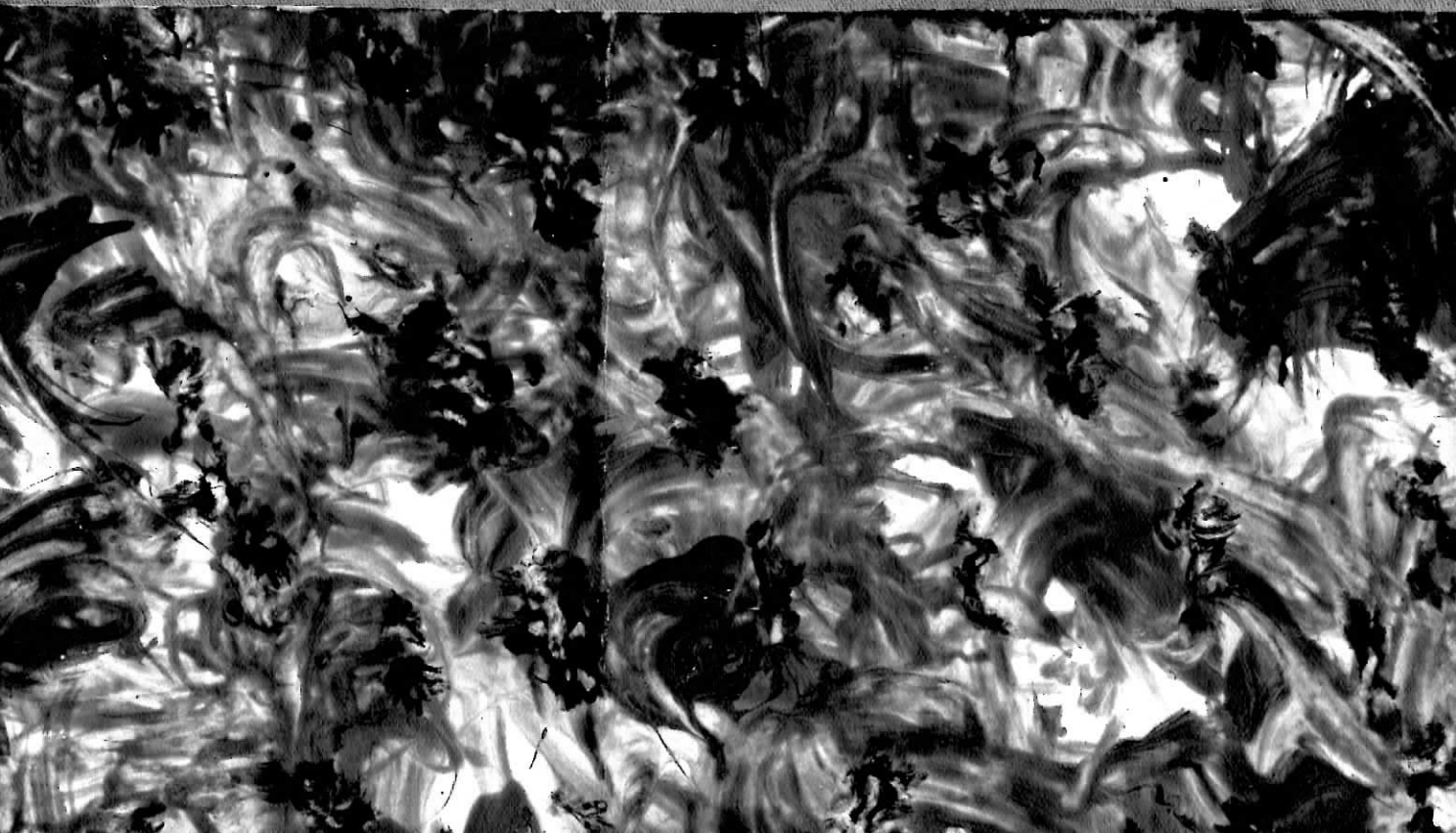

22798

1036

PECKALOVA ŠARENA KNJIŽNICA

MARK TWAIN:

MILIJUNSKA NOVČANICA

HUMORESKA

PREVEO ANTE ŠIMČIK

ZAGREB
NAKLADA ŠALJIVOG LISTA „PECKALO“ ZAGREB, ILICA 102.
TISKARA „MERKANTILE“ ZAGREB

Kad mi bijaše dvadeset i sedam godina, radio sam za nekoga rudničkog mešetara u San Franciscu i bio sam se dobro uputio u sve potankosti posla. Bio sam sam na svijetu i nijesam imao ništa nego zdravu pamet i neprijekoran glas; to mi bijahu jedina uporišta na putu do sreće i gledao sam vedro u budućnost.

Subotnje popodne bilo je moje i ja sam se naučio provoditi ga na maloj jedrenjači.

Jednoga dana zavezao sam se predaleko i valovi me odnesoše na pučinu. Upravo kad se smrklo i ja već izgubio svaku nadu, uzme me na palubu malen brig, kojemu je bilo odredište London. Bila je duga, burna vožnja, i ja sam morao vozarinu odraditi kao prost mornar.

Kad sam se u Londonu iskrcao, odijelo mi bijaše pohabano i iznošeno, i nijesam imao ništa nego jedan dolar u džepu. Tim novcima podmirio sam za prva dvadeset i četiri sata konak i hranu.

Najbliža dvadeset i četiri sata morao sam pregorjeti jedno i drugo.

Oko deset sati u jutru vukao sam se drugi dan iznemogao i gladan Portlandskim trgom, kad u tome prodje dijete, koje je vodila čuvarica, i pusti

nagrizenu finu veliku krušku u oluk. Ja naravno stadoh i uperih požudan pogled na ono blago, koje se ukaljalo. Dolazile su mi skomine, moj želudac, sve moje biće hlepilo je za prezrenim plodom. Ali svaki put, kad sam se htio sagnuti, da je dignem, zavrebalo je oko prolaznika moju namjeru, i onda bih se naravno opet uspravio i držao se, kao da ni izdaleka ne mislim na krušku. To se ponavljalo iznovice i ja nikako se je dočepati. Već sam bio tako očajan, da sam unatoč svemu stidu htio se je mašiti, kad se za mnom otvori prozor i jedan mi gospodin reče:

»Molim, dodjite unutra.«

Impozantan lakaj uvede me i ja stupim u sjajnu sobu, gdje su sjedjela dva starija gospodina. Oni odašalju službenika i prisile me da sjednem. Upravo su bili doručkovali i pogled na ostatke gotovo me svlada. Jedva sam mogao ostati gospodar svojih ćutila gledajući pred sobom jela, ali budući da me ničim nijesu nudili, morao sam svoju muku podnositi kako sam znao.

Ovdje se baš bilo nešto dogodilo, što sam ja sam istom nakon dulje vremena imao doznati, ali ja to ne ću tako dugo tajiti čitaocu. Oba stara gospodina, koji bijahu braća, žestoko se bjehu zavadila i htjeli su stvar po engleskom običaju presuditi okladom.

Sjećaćete se, da je Engleska Banka jednom izdala dvije novčanice po milijun funti; to se dogodilo za jedne transakcije s drugom jednom zemljom. Iz

bilo kojega razloga bila je jedna novčanica upotrijebljena i onda povučena, a druga je ležala još uvijeh u svodovima banke. Braća su tako u razgovoru raspravljala, kako bi se razvijala sudbina poštena, inteligentna stranca, koji bi bez prijatelja dospio u London a ne bi ništa posjedovao do ove milijunske novčanice i ne bi mogao dati nikakovo razjašnjenje, kako ju je stekao. Brat A. reče, da bi morao od gladi umrijeti; brat B. poricaše to. Brat A. reče, da ne bi mogao novčanicu ni kod banke ni igdje drugdje uložiti, jer bi ga na mjestu uhitili. Tako su se prepirali, dok se brat B. ne okladi za dvadeset hiljada funti, da bi taj čovjek mogao trideset dana proživjeti o toj novčanici, da ne dodje u sukob sa zakonom. Brat A. prihvati okladu i brat B. podje odmah u banku, da otkupi novčanicu. Pravo engleski, nije li? Uvijek pravo k cilju! Onda je kazivao u pero jedno pismo, koje je jedan od njegovih namještenika divno prepisao, i oba brata sjedoše uz prozor čekajući, dok prodje čovjek, koji bi im se činio pravi. Mnogo poštenih lica prodje, ali ne izgledahu dosta inteligentna; mnoga, koja se činiše inteligentna, ali ne poštena; kod mnogih naslućivala su se oba svojstva, ali nijesu bili dosta siromašni, ili nijesu bili ni strani.

Nikad nije se sve podudaralo, dok nijesam ja naišao. Odmah obojica spetiše, da odgovaram svim zahtjevima; tako me jednoglasno izabraše za pokusni objekt, i tako sam tu sjedio očekujući njihova razjašnjenja. Počeše ispitivanjem i skoro su oba-

znali moju povijest na dlaku. Najzad priopćiše mi, da odgovaram njihovim svrhama. Izrazio sam svoju radost radi toga i molio za obavještenje, u čemu one stoje. Tada mi uruči jedan zatvorenu kuvertu veleći, da ću razjašnjenje naći unutri. Htjedoh je otvoriti, ali mi on zabrani; neka je samo ponesem, pomnjivo je ispitam i ne prenaglim se. Bio sam nešto preneražen i bio bih rado stvar natanje raspravio; ali oni ne htjedoše o tome ni čuti, pa se oprostih, duboko uvrijedjen radi loše šale, koju su sebi očevidno sa mnom priuštili, i koju sam morao trpjeti ne budući u položaju, da obračunam s tako bogatim i moćnim ljudima.

Bio bih rado digao sad krušku i pred čitavim je svijetom pojeo, ali je više nije bilo; ona luda pustolovina odnijela mi ju je i to ustanovivši nijesam postao blaže raspoložen prema obojici stare gospode. Netom sam odmakao kući iz vidika, otvorim omot i vidim, da sadrži novac. Moj nazor o tim ljudimo promijeni se mahom, valja reći po duši! Turim bez duga omišljanja pismo s novcima u džep i otrčim u najbližu gostionicu. I šta sam tamo sve smazao!... Kad sam se konačno nasitio, izvadim novac, razvijem novčanicu, bacim oko na nju, i izgubim čisto svijest. Pet milijuna dolara! Glava mi se zavrti kod te pomisli.

Buljio sam čas kao oglušen na novčanicu, dok sam se osvijestio. Prvo, što sam sada zamijetio, bijaše gostioničar. Njegov pogled bio je upravljen na novčanicu i on je stajao kao kip od kamena. To je

bilo puko ushićenje, ali očito nije mogao maknuti ni jednoga uda. Moja odluka bijaše odmah stvorena i ja učinim jedino pametno, što sam mogao učiniti — pružim mu novčanicu rekavši:

»Molim, razbijte mi ovu novčanicu!«

Tada dodje on opet k svijesti i ispričavaše se hiljadu puta, što ne može razbiti, i ja ga nijesam mogao skloniti na prihvat novčanice. Promatrao ju je s plahim udivljenjem i nije se je mogao nagledati, ali se plašio dotaknuti je, kao da se boji oskvrniti kakav svet predmet. Rekoh:

»Žao mi je, ako vam uzrokujem neprilike, ali moram kod toga ostati. Molim, budite ljubezni, pa mi razmijenite, nemam ništa drugo.«

On mi reče, da nije sila; da će tu malenkost ostaviti do drugoga puta. Ja rečem, da je moguće, da u najbliže vrijeme ne dodjem u ovu okolicu, — ali on nije htio o tome čuti, da će on već počekati, i da se ja samo služim veresijom, koju mi on sada i u napredak stavlja na raspolaganje. Da on zna, šta se patri, pa ne će ne vjerovati tako bogatu gospodinu, zato jer se on hoće našaliti pa se u siromašnu odijelu medju puk miješa! U tome dodju drugi ljudi i gostioničar mi namigne, da tu grdobu spravim; onda me s komplimentima otprati do vrata i ja poletim trkom obojici braće, da ih o njihovoj bludnji obavijestim, prije nego me redarstvo hoćeš nećeš prisili na to. Bio sam malo nervozan i u tjeskobi, premda na mene nije padala nikakova krivnja. Ali poznavao sam ljude dosta i znao, da je onaj, ko je

potukaču iz nesmotrenosti mjesto novčanice od jednoga funta poklonio milijun, bijesan na nj, mjesto da zato sebe uhvati za nos. Kad sam bio kući na domaku, slijegala se moja uzbudjenost, jer sve se činilo, da je u najljepšem redu. Po tome zaključivao sam, da pomutnja još nije bila otkrivena. Pozvonio sam. Isti se sluga pojavi. Upitam za obojicu gospode.

»Nema ih.«

Momak reče to onim hladnim, prezirnim tonom, koji je njegovoj kasti svojstven.

»Nema ih? Kamo su?«

»Otputovali.«

»Ma kojim smjerom?«

»Na kopno, mislim.«

»Na kopno?«

»Jest, gospodine.«

»Kojim su putem udarili? Gdje se ukrcavaju?«

»Ne mogu vam reći, gospodine.«

»Kad se vraćaju?«

»Za mjesec dana, rekli su.«

»Za mjesec dana! Kako strašno! Pa kad mi ne možete baš ništa o tome reći, kako mogu stupiti s njima u vezu? To je od najveće važnosti.«

»Ne mogu zaista. Nemam pojma, kamo su otputovali.«

»Onda se moram obratiti kojemugod članu porodice.«

»Porodica je takodjer odsutna, ima već više mjeseci na putovanju — u Indiji i Misiru, čini mi se.«

»Čovječe, tu se dogodila silna zabluda. Oni će se sigurno još večeras vratiti. Hoćete li im isporučiti, da sam bio ovdje i vratiću se, da stvar uredim; gospoda neka samo budu sasvim bez brige.«

»Ja ću im isporučiti, ako se vrate, ali ih ne očekujem. Rekoše mi, da ćete ovamo doći za sat, da dobijete obavijesti i da vam saopćim, da je sve u redu. Oni će se na vrijeme vratiti i čekaće vas.

Tako sam morao otići ne opravivši posla. Kakova se tu zagonetka krila? Bijah gotov pamet izgubiti radi toga. Oni će se »na vrijeme« vratiti... šta bi to značilo? Oh, možda je pismo sadržalo razjašnjenje; bio sam ga sasvim zaboravio. Potražim ga i pročitam. Pisalo je u njemu slijedeće:

»Vi ste inteligentan, pošten čovjek, to vam je na licu zapisano. Priklanjamo se mnijenju, da ste bez sredstava i stranac. Naćićete priloženu svotu novaca, koja vam se bez kamata uzaima za trideset dana. Javite se nakon izmaka ovoga vremena opet kod nas. Ja sam se na vas okladio. Ako dobijem okladu, dobićete svako mjesto, koje leži u dosegu moje moći — to znači, mjesto, koje vašim dosadanjim zanimanjima odgovara i za koje se osjećate sposobni.«

Ni potpisa — ni adrese — ni nadnevka.

U lijep sam upao škripac! Čitalac je na čistome o prethodnim događajima, ali ja nijesam imao o tome ni najmanjega pojma. Za mene bila je stvar tamna, zamršena, nedokučiva. Ne mogah sebi nikako predstaviti, šta se u tome krije, i da li namje-

ravaju sa mnom dobro ili zlo. Odem u perivoj i sjednem na klupu, da sve temeljito promislim i potražim izlaz.

Namislivši se jedan sat sknadio sam u sebi slijedeće shvaćanje:

Da li ti ljudi misle sa mnom dobro ili zlo — svejedno, nijesam mogao odlučiti i htio sam ostaviti za sada. Za mene su sklopili okladu, koju također nijesam mogao dokučiti i o kojoj si također nijesam htio razbijati glave. Toliko o činjenicama, kojima se nijesam mogao domisliti; što je od afere preostalo, bilo je opipljivo, povoljno i moglo se klasirati i otrsiti. Ako zaištem Englesku Banku, da ovu novčanicu stavi vlasniku na njegov račun, onda će to učiniti, jer je njegovo ime moralo ondje poznato biti. Ali će me pitati, kako sam došao u njen posjed i, kažem li istinu, došao bih naravno u ludnicu, a laž bi me pravo spratila u zatvor. Jednako bih ćoravo prošao, da kakogod na drugu ruku pokušam notu unovčiti ili na nju novac uzajmiti. Morao sam to golemo breme sa sobom tegliti, dok se ona gospoda ne vrate, htio ne htio. Ona mi je nekorisna, bez vrijednosti koliko šaka pepela, a ipak je moram brižno čuvati i paziti, makar dotle svoje uzdržavanje prosio! Nijesam je mogao ni pokloniti, jer ni pošten građanin ni hajduk sa ceste ne bi htjeli da imadu s njome i najmanje posla. Oba brata bila su sasvim pokrivena — pa i ako bih novčanicu izgubio ili spalio; mogli su u prvome slučaju naložiti zapor isplate, a u drugom slučaju naknadila bi im banka vrijednost. Ali međutim išao sam u susret mjesecu punu muka, bez nade na plaću ili dobitak — osim da mi uspije kladiocu pomoći do pobjede i tako obećano mjesto zadobiti. Što sam gorio od želje za tim! Gospoda ovoga položaja imadu često mjesta na raspolaganje, za kojima mnogi trčeći izderu obuću.

Nijesam mogao ni na što drugo više misliti nego na to mjesto.

Nada mi poče rasti i ja stadoh graditi kule u vazduhu. Bez sumnje biće mi plaća vrlo znatna. Za mjesec dana počeću, pa je onda sve dobro. Ti lijepi izgledi prenesoše me u najružičastije raspoloženje; međutim šetao sam skoro opet bez cilja ulicama. Pogled trgovine odijela probudi žestoku žudnju u meni, da svoga vanjskoga čovjeka ponovim. Jesam li mogao to sebi priuštiti? Ne, ja nijesam imao ništa na svijetu do jednu novčanicu od milijun funti. Zato se prisilih, da prodjem dućan. Ali naskoro potjera me želja opet natrag. Opasnost bijaše okrutna; za moje muževne borbe prošao sam pet šest puta kraj dućana. Najzad podlegoh — nadjača me želja. Upitam, da li nemaju neuspjelo i zato odloženo odijelo? Momak, kome sam se obratio, migne drugome i ne dade mi odgovora. Odem drugome i on pokaza bez riječi trećega, koji mi na moje pitanje najzad udijeli odgovor:

»Mi ćemo vas odmah poslužiti.«

Pričekam, dok je sa svojim poslom bio gotov, pa me odvede u stražnju sobu i prekopa čitavu

hrpu odloženih odijela, dok ne nadje najlošije odijelo za me. Ja ga obučem. Nije mi pristajalo i nije nipošto bilo izgledno; ali je bilo novo i ja sam gorio od želje, da ga nazovem svojim. Zato nijesam mu ništa zabavljao, nego rečem nešto zbunjen:

»Bila bi mi velika ugodnost, da me s podmirom hoćete nekoliko dana pričekati. Nemam kod sebe promijenjenih novaca.«

Čovjek pokaza podrugljivo lice i reče:

»Oh, zaista? To nijesam očekivao. Mogao sam si misliti, da gospoda kao vi imadu samo velike novčanice u džepu.«

Bio sam pecnut i odvratim:

»Moj prijatelju, ne biste smjeli strance uvijek prosuđivati po odijelu. Ja sam potpuno vrstan platiti odijelo: samo nijesam od vas mislio, da možete promijeniti veliku novčanicu.«

On predrugojači svoje ponašanje malo i reče još uvijek s nekim tragom omalovažavanja:

»Nijesam mislio zlo, ali kad smo već kod toga, dopustio bih si ipak primjedbu, da vam ništa ne daje pravo uzimati, da mi ne možemo na veću novčanicu dati kusura. Mi izvraćamo na svaku novčanicu.«

Uručim mu novčanicu i ispričam se uljudno.

On prihvati banku sa smiješkom, koji se proširi preko svega njegova lica i prevuče ga naborima i valovitim crtama, tako da se čovjek sjetio vodenoga zrcala, u koje se bacio kamen. Ali smiješak smrzne se mahom, čim mu pogled pade na

novčanicu. Osmjeh postade formalno žut i izgledaše kao one skrućene struje lave, koje se nalaze na obroncima Vezuva. Nijesam još nikad vidio, da bi kome smiješak onako zastao. Držao je hartiju u ruci i blejao netremice u nju, dok vlasnik dućana ne dohita, da vidi, šta je.

»No, šta je?« upita. »Gdje fali?«

»Nije ništa«, prebacim ja. »Čekam samo, dok mi uzvrate.«

»Dakle naprijed, Tod, uzvratite dakle!«

Tod odvrati:

»Uzvratite! To je lako reći, gospodine; ali pogledajte novčanicu sami«.

Posjednik baci pogled na nju, pusti između zuba lak značajan fićuk, onda zarova uzbuđeno u hrpi odijela govoreći sam sa sobom:

»Ekscentričnu milijunaru prodati tako nečuveno odijelo! Tod je magarac, nepopravljivi magarac! Uvijek pravi on takove kenjčiluke. On mi tjera sve milijunaše time, što ne zna ni jednoga milijunaša razlikovati od prosjaka. Tako, eto tu mi je, što sam tražio. Molim, gospodine, skinite te krpe opet i bacite ih u vatru. Učinite mi ljubav i obucite mjesto toga ovu košulju i ovo odijelo ovdje; to je taman za vas — jedino pravo — prosto, uspjelo, čedno, i pri tome kneževski otmeno; bilo je po mjeri rađeno za jednu inozemnu visost; ali ga je morao vratiti, jer mu je mati bila na umoru, pa je trebao žalobno odijelo. Onda mu mati nije nikako umrla, — ali to ne spada ovamo, stvari ne idu uvijek kako

mi... to jest kako one... tako, hlače pristaju za priču, gospodine. A sada prsluk... bez prijekora... Sada kaput — gizdavo, pogledajte! Sve koliko je prosto savršeno. To je najveći triumf, koji sam kada doživio!«

Izrazih svoje zadovoljstvo.

»Pravo, gospodine, pravo. Priznajem, da kao gotovo kupljeno odijelo sasvim dobro pristaje!«

»Ali čekajte samo, dok vidite, šta ćemo vam po mjeri dobavljati. Dođite, Tod, i pišite, ali brzo. Dužina kraka 32...« I tako je išlo redom. Prije nego mogoh izustiti riječ, bio mi je već uzeo mjeru za društvena odijela, jutarnja odijela i svakojake druge stvari. Kad sam konačno mogao doći do riječi, rekoh:

»Ma, dragi gospodine, ja ne mogu nikako praviti te narudžbe, ako ne možete neodređeno vrijeme počekati ili mi novac razmijeniti.«

»Neodredjeno vrijeme! To je kukavna riječ, gospodine, kukavna riječ. Vječno! To je prava riječ za to. Tod, uskorite izradbu ovih stvari i pošaljite ih bez odgađanja gospodinu. Zabilježite adresu i...

»Ja se baš useljujem u novi stan; ja ću se ovdje svratiti i dati svoju adresu.«

»Kako želite, gospodine, kako želite. Časak molim, dozvolite, da vas otpratim do vrata. Tako — dobar dan, gospodine, dobar dan!«

Lako je zamisliti, šta je sada bilo. Ja sam se naravno osjećao napastovan da kupim sve, što sam

htio imati, a kad bi do plaćanja došlo, molio sam, da mi izvrate od milijuna.

Toga tjedna nastanio sam se sjajno uređen, sa svim nužnim komfortom i raskošjem, u skupom privatnom hotelu u Hannover-Square. Tamo sam objedovao, ali za doručak potražio sam uvijek skromnu Harrisovu gostionicu, gdje sam ono bio dobio prvi svoj obrok na svoj milijun. Lansirao sam Harrisa. Pročulo se bilo, da je strani čudak, koji je milijunske novčanice nosao u džepu od prsluka, zaštitnik gostionice. To je bilo dosta. Od oskudna, malounosna, često u svojemu opstanku ugrožena poduzeća postade čuven, prepunjen lokal.

Harris bijaše tako zahvalan, da mi je narivavao pozajmice i nije se dao odbiti; i tako sam imao unatoč svojega siromaštva novaca izobila i živio sam kao vladar. Slutio sam doduše, da će doći do strašnoga sloma, ali bio sam zaplivao, pa je valjalo sa strujom plivati ili propasti. No upravo ta sudbina, koja je visjela nada mnom, davaše položaju ozbiljnu, da tragičku boju — inače bi bio prosto smiješan. Noću, po mraku, nametalo mi se ovo razmišljanje sa osobitom prijetnjom: prevrtao sam se uzdišući na postelji i nijesam mogao oka stisnuti. Ali po bijelu danu izblijedjele bi i okopnile te utvare i onda sam lebdio opet u višim predjelima i uljuljavao se u sretno bunilo, koje je nalikovalo na opojenost. To bijaše sasvim naravno. Bijah postao zamjetljiva osobnost prijestonice i to mi nemalo zavrnu glavom. Čovjek nije mogao uzeti novine u

ruke — bile engleske, škotske ili irske, — da u njima ne natrapa na jedan ili više članaka o »milijunaru, koji iz džepa prsluka vadi milijune« i njegovim posljednjim djelima i izjavama. Najprvo bijahu se bilješke o meni pojavile u dno mjesnih naklapanja; ali skoro prestigoh vitezove, zatim baronete i barune i penjah se onom mjerom, kojom je moj ugled rastao, i najzad dostigoh najviši stupanj i dobih prvenstvo pred svim vojvodama, koji ne bijahu od kraljevske lože i pred svim duhovnicima osim primasa sve Engleske. No to ne bijaše još prava slava, nego samo čuvenost. Onda dođe vrhunac — viteški udarac tako rekavši — koji jednim mahom prolazni dim čuvenosti pretvori u trajno zlato slave: u »Punchu« osvanu moja karikatura! Da, sad sam bio gotov čovjek, moj položaj bijaše osiguran. Mogli su mi se još rugati, ali sa strahopočitanjem, niti bučno, niti surovo. Mogao mi se ko osmjehivati, ali ne ismijavati. To je bilo i bitisalo. »Punch« me naslika, svega u ritama, kako se s čovjekom, koji je jeo biftek, kockam za londonski Tower. Možete si lako predstaviti, kako je mladu momku pri duši, kojega prije niko nije zarezivao, a sada ne može ništa izreći, što se ne bi sa svih strana hvatalo i ponavljalo! Koji ne može izaći, da se svi ne gurkaju i šapću: »Eno ide! Eno ga!« Koji ne može doručkovati, da ga ne gleda čitav vijenac ljudi, koji se ne može pojaviti u opernoj loži, da ne bude izložen ukrštenoj vatri hiljadu durbina. Riječju, plivao sam u moru glorije — to je bio rezultat.

Bio sam čak zadržao svoje staro odrpano odijelo i izlazio sam češće u njemu, jer si nijesam mogao uskratiti zabavu da budem kod kupovanja sitnica insultiran pa onda da drznike ušutkam pogledom svoga milijuna. Ali za trajno vrijeme to bijaše neprovedivo. Ilustrovane novine bijahu me učinile tako popularnim, da su me kod mojih izlazaka odmah prepoznavali i za mnom jatomice trčali i kad bih čemu bio mušterija, ponudio bi mi vlasnik trgovine obično sav svoj dućan na vjeru, prije nego sam došao do toga, da mu svoj milijun bacim u lice.

Od prilike deseti dan moje mlade slave htjedoh, imajući na umu svoju dužnost prema zvjezdanome barjaku, otići na poklon američkome poklisaru. On me dočeka sa odgovarajućim oduševljenjem, prekori me, što sam tako trom bio u svojoj dužnosti i izjavi mi, da mogu njegovo oproštenje samo time dobiti, da večeras medju njegovim uzvanicima primim mjesto jednoga gosta, koji se razbolio. Ja se obrečem i malo po malo zavezemo se u razgovor. Ispostavi se, da su on i moj otac zajedno išli u školu, kasnije su u Yaleu zajedno polazili nauke i da su do smrti moga oca ostali u toplome prijateljstvu. On me dakle pozva da svoje raspoloživo vrijeme provodim u njegovoj kući i ja razumije se nijesam bio tome nesklon.

Da pravije kažem, to me napuni čak velikom radošću. Ako bi došlo do sloma, mogao me je možda spasiti od potpune propasti. Nijesam si mogao doduše pravo izmisliti, kako bi to bilo moguće — ali

on će se već jamačno nečemu dosjetiti. Bilo je prekasno da mu sve bez ustručavanja priznam, — odviše sam bio zaglibio. U početku moje užasne karijere u Londonu bilo bi to još tako lako išlo! Ali sad mi se ne činjaše uputnim da tako nova prijatelja obavješćujem, premda sam se sa svojim veresijskim poslovima vazda držao svojih sredstava, to jest moje buduće plaće. Naravno nijesam mogao unaprijed slutiti svotu, ali sam mislio, da imam za to dovoljnu podlogu, jer sam smio sam birati sebi mjesto, koje je stari gospodin mogao dati — pretpostavivši, da sam za to sposoban — a ja ću se već pokazati sposoban; o tome nijesam gojio nikakove sumnje. A što se oklade ticalo, nijesam sebi tr'o glave: ja sam uvijek imao sreću. Cijenio sam plaću na šest stotina do tisuću funti na godinu. Recimo šest stotina prvu godinu, a onda postepeno više, dok ne bih svojom vrsnoćom došao do hiljadu funti. Moji dugovi dosezali su za sada samo plaću prve godine. Sa svih strana nudili su mi novac, ali ja sam sve te ponude pod raznim izlikama otklonio; tako sam se zadužio za tri stotine funti zajmom, a za tri stotine funti za kupnje i uzdržavanje. Nadao sam se, da ću plaćom druge godine ostatak mjeseca moći namiriti, ako nastavim živjeti oprezno i proračunano, a htio sam se potruditi, da to ne smetnem s uma. Kad prodje mjesec dana i moj se zaštitnik povrati s puta, onda će biti sve u najljepšem redu: mislio sam plaću od dvije godine doznakama razdijeliti i odmah se dati na posao.

Bio je dražestan diner za četrnaest osoba. Prisutni su bili: vojvoda i vojvotkinja od Shoreditcha i njihova kći lady Ana Grace Eleanor Celeste itd. itd., de Bohun, earl i grofica od Newgatea, viscount Cheapside, lord i lady Blatherskite, nekoliko nenaslovljenih osoba obojega spola, poklisar, žena mu i njegova kći i njihov posjetnik iz stana, mlada Engleskinja od dvadeset i dvije godine, po imenu Porcija Langham, u koju sam se za dva časa zaljubio — kao i ona u mene — za to nijesam trebao naočala. Bio je još jedan gost prisutan, neki Amerikanac, — ali ne ću trčati pred rudo. Dok smo još bili u salonu i čekali poziv k stolu, pri čemu smo dolaznike hladno mjerili, najavi sluga:

»Gospodin Lloyd Hastings.«

Netom smo izmijenili pozdravne formalnosti, uoči me Hastings i dodje k meni srdačno pruživši ruku; onda iznenada stane i reče zbunjeno:

»Oprostite, gospodine, mislio sam, da vas poznajem.«

»Pa ti me zbilja poznaješ, stari mladiću.«

»Ne! Jesi li ti onaj .... onaj?«

»Onaj nakaz sa žepom od prsluka? Jesam zaista. Ne boj se nazvati me mojim prišvarkom; ja sam to obikao.«

»Ma to je iznenadjenje! Jednom vidio sam tvoje ime u vezi s tim nadimkom, ali mi ne bi nikada na um palo, da bi ti mogao biti taj Henry Adams. Pa nema šest mjeseci, kako si se kod Blake Hopkinsa u Friscu za gnusnu plaću morao odirati i, da zara-

diš ekstra-gratifikaciju, pomagao si mi pregledavati i ovjerovljivati papire i statistiku Gould i Curryjeve podružnice! Pa pomisliti, da si sada kao višestruki milijunar i kolosalna čuvenost ovdje u Londonu! To glasi gotovo kao priča iz Tisuću i jedne noći! Čovječe, ja ne mogu prosto shvatiti, vjerovati — daj mi vremena, dok mi se taj vrtlog u glavi slegne!«

»Meni ne ide ništa bolje, Lloyd. Ja sam ne mogu shvatiti.«

»Bože, kako je to zapanjivo, sasvim nečuveno! Danas su upravo tri mjeseca, kako smo išli u Minerov restaurant...«

»Nije nego u What-Cheer.«

»Da, zaista, u What-Cheer. Išli smo u dva sata noću onamo i sladili smo se kotletom od ovnovine i šalicom kave, pošto smo se namučili šest sati knjigama podružnice. Htio sam te nagovoriti, da ideš sa mnom u London, nudio sam se, da ću ti izraditi dopust i sve ti troškove podmiriti, da čak da ću ti nešto prepustiti, ako mi podje za rukom namjeravana prodaja. Ti nijesi htio ništa o tome čuti, proricao si mi neuspjeh i mislio si, da se ne možeš u tako vratolomne pothvate davati, pa onda da moraš opet sprijeda započinjati. A sad si ipak ovdje! Kako je sve to čudno! Kako si amo došao i kako si tako nevjerojatno poletio?«

»Ah, sasvim slučajno! To je duga pripovijest — za pravo većma roman. Sve ću ti ispričati, ali ne sada.«

»Nego kad?«

»Na koncu ovoga mjeseca.«

»Pa dotle ima još petnaest dana. To znači napeti moju izvjedljivost do krajnosti. Recimo za tjedan dana.«

»To ne mogu. Zašto već ćeš doznati. Ali kako ide posao?«

»Njegova dobra volja kao da si je otpuhnuo i uzdišući reče:

»Ti si bio dobar prorok, Hal, i previše dobar prorok. Volio bih da nijesam došao. Volim ne govoriti o tome.«

»Ali moraš. Moraš večeras, kad podjemo odavle, poći sa mnom i sve mi tačno pripovijedati.«

»Smijem li zbilja? Je li to ozbiljno?« upita on vlažnih očiju.

»Da; hoću da čujem čitavu tvoju povijest riječ po riječ.«

»Ja sam ti tako zahvalan! Ljudski sućutno srce naći iza svega, što sam ovdje preturio — htio bih za to nebu na koljenima zahvaliti.«

Stegne mi čvrsto ruku i vidljivo se razvedri; dobre volje gledao je u susret ručku — koji nije dolazio. Ne; nijesmo se mogli, kako to već kod zakučastoga engleskoga sistema biva, pogoditi za red po starješinstvu, i tako nije bilo večere. Englezi jedu uvijek o podne, prije nego idu u društvo, jer znadu opasnosti, kojima se izlažu; ali niko ne opominje stranca, koji ne sluteći ništa upada u stupicu. Ovaj put nije naravno niko stradao, jer smo svi bili tako dosjetljivi te se prije založili, jer osim Has-

tingsa niko od nas nije bio novajlija, a on je bio na vrijeme od poklisara opomenut, kad ga je ovaj pozivao, da s obzirom na engleske običaje nije pripravio nikakovu čast. Svaki je poveo po jednu gospodju u blagovaonicu, no u tome se i zametnu prepirka. Vojvoda od Shoreditcha zahtijevaše prednost i časno mjesto za stolom, tvrdeći, da ima rang pred poklisarom, koji zastupa samo jednu zemlju ali ne monarha. Ja se oprem tome i ne htjedoh popustiti. Pozivao sam se na to, da u osobnim vijestima novina imam prednost pred svim vojvodama (izuzevši one od kraljevske kuće) pa sam naglašavao ovo svoje prvenstvo i pred ovim ovdje.

Pregovarali smo se jedno vrijeme amo ramo ne mogući nikako riješiti pitanja. On je izigravao kao trumf protiv mene svoje rodjenje i svoje predje; ja sam se naprotiv isprsio, da već moje ime pokazuje, da izravno potječem od Adama, dok je on po svojima samo normanskoga podrijetla i izašao samo od pobočne loze vladajuće porodice; pa smo se zato u dugoj procesiji vratili u salon i uzeli smo stojećki zakusku, koja se sastojala od sardina i jagoda. Ovdje se nije svetost prvenstva tako ozbiljno uzimala. Obje visoke ličnosti baciše jedan novac u vis ostavivši da odluči »tura ili jazija.« Dobitnik smio se prvi poslužiti jagodama, a drugi je spravio u džep novac. Tako učiniše i slijedeća dvojica i tako redom. Nakon okrepe bili su doneseni igraći stolovi pa smo se svi kartali po šest pencea partiju. Englezi se ne igraju nikad radi zabave. Ako ne dobivaju ili

ne gube — oboje im je svejedno — onda vole pregorjeti igru.

Zabavljali smo se svi sjajno — barem se činilo gospodjici Langham i meni tako. Bio sam tako očaran od svoje suigračice, da nijesam mogao plaćati svojih trumfova, kad su išli preko dvije sekvencije; ako li sam imao adut, pregledao sam to svaki puta i tako bih bio zacijelo izgubio, da nije i djevojci isto tako išlo. Zato ni jedan ni drugi nijesmo dobivali: ali to nam nije ni malo upalo u oči. Znali smo samo, da smo vrlo sretni, nijesmo htjeli ništa drugo znati i nijesmo željeli, da nas ko prekida ili buni. I onda joj rekoh, da je ljubim, jest, rekoh joj to sasvim ozbiljno a ona — ona porumeni tako duboko, da joj je i kosa pocrvenjela, ali joj nije bilo mrsko i ona mi to saopći. To bijaše najljepše veče moga života! Svaki put kad bih najavio, primetnuo sam štogod. Svaki put, kad bi ona najavila, dodala bi potvrdu o primitku. Ja nijesam mogao reći: »Dva je trumf«, što ne bih uz to primijetio: »Kako divno izgledate!« A ona bi rekla: »Petnaest, dva, petnaest šest i par je osam i osam je šesnaest — čini li vam se zbilja?« I pri tome gledaše me ispod svojih dugih trepavica tako slatko i ugursuski... Oh, to je bilo odveć divno!

Bio sam sasvim pošten i iskren prema djevojci; izjavio sam joj, da osim novčanice od milijun funti, o kojoj je toliko čula govoriti, nemam ni marijaša, pa da ni ta nije moja. To uzbudi njenu radoznalost u visokoj mjeri i ja joj tada ispričam tihim glasom

svu priču od početka; ona je htjela umrijeti od smijeha. Nijesam mogao doduše pravo shvatiti, šta joj se kod toga tako smiješno činilo, ali to nije ništa koristilo. Svaki čas podražila bi nova potankost njenu želju smijeha na novo i morao sam joj priuštiti čas vremena, da se odmori. Ona se doslovno kočila od smijeha — nikad nijesam vidio nešta slično. Mislim, da još nijesam vidio, da bi žalosna pripovijest, pripovijest o brigama, mukama i bojaznima jednoga čovjeka, upravo ovaj učinak izazivala. Ljubio sam je to više videći je, kako je stvar po sebi tako nevesela mogla raspoložiti; ta izgledalo je, da bih skoro mogao zatrebati takove ćudi ženu. Naravno rekoh joj, da ćemo jamačno nekolike godine morati čekati, dok dodjem u potpuno uživanje svoje plaće; ali to njoj nije bilo ništa, nadala se samo, da ću biti oprezan koliko je moguće sa svojim izdacima, da ne upadnem u opasnost, da moram i svoju treću godišnju plaću načeti.

Onda se malo zabrine i upita, da li ipak na koncu ne precjenjujemo malo prvu godišnju plaću? To je bilo sasvim razumno i uze mi dobar dio mojega pouzdanja; ali mi udahne sasvim dobru praktičnu misao, koju odmah otvoreno i slobodno izrekoh:

»Porcija, milo moje, bi li ti teško bilo da me otpratiš k staroj gospodi, kad isteče rok?«

Ona se malo prepade, pa reče:

»N - ne bi. Ako ti moja pratnja daje hrabrost... Ali misliš li, da to sasvim pristaje?«

»To jedva mislim... ali vidiš, o tome ovisi mnogo...«

»Ići ću, pristajalo to ne pristajalo«, reče ona s lijepim, zanesenim čuvstvom. »Oh, to će me učiniti tako srećnom da ti pomognem.«

»Da mi pomogneš, najdraža? Pa ti ćeš sve sama izraditi. Ti si tako dražesna, tako umiljata, tako čarobna, da ću sa tobom uz rame kod stare gospode sve izraditi.«

Krv joj šinu u obraze i oči joj sinuše.

»Ti odvratni laskavče! Nema ni riječi istine u svemu, što veliš, ali idem ipak s tobom. Možda će ti to biti dobra pouka, pa ćeš vidjeti, da me ne gledaju svi ljudi tvojim očima.«

Jesu li moje sumnje bile raspršene? Je li moje pouzdanje bilo uspostavljeno? Biće jamačno dosta, reknem li, da sam potajno smjesta svoju plaću u prvoj godini povisio na dvanaest stotina funti. Ali joj toga ne rekoh; htjedoh je kasnije time iznenaditi.

Čitavim putem kući bio sam u sedmome nebu i nijesam uopće slušao, šta mi je Hastings pričao. Kad smo zajedno stupili u moj salon, stade moj pratilac oduševljeno hvaliti moj raskošni, udobni uredjaj.

»Daj da malo stanem i sve na tenane promotrim! Gospode Bože, pa to je kao u palači — sasvim kao u palači! I sve je skupljeno, šta si samo čovječji um poželjeti može — sve do prijazne vatre u kaminu i do pripravljene večere! Henry, ovdje mi ne dolazi samo u svijest, kako si bogat, ja to osjećam

dvostruko jasno, kako sam siromašan, kako bijedan, poražen, razbijen i uništen!

Odnijela ga voda! Ova provala izazva mi trnke po tijelu. Progledah odjednom i opazih, da stojim na vulkanu, koji svaki čas može provaliti. Nijesam znao, ili tačnije, nijesam htio misliti, da je sve samo san. Ali sada... dobri Bože! Bio sam u dugovima preko ušiju, nijesam imao ni centa; imao sam životnu sreću ili nesreću jedne umiljate djevojke u rukama, i ograničavao sam se izgledom u plaću, koja se možda nikada ostvariti ne će! Oh! oh! oh! Bio sam izgubljen! Ništa me nije moglo spasiti.

»Henry, što od tvojega dnevnog prihoda samo onako uzgred opane, meni bi...«

»Ha, moj dnevni prihod! Evo, sjedi amo k ovome grogu i proði se mušica! Ili ne, možda si gladan; posluži se i ...«

»Ne, ni zalogaja; ne bih mogao ništa progutati — ne mogu već dane ništa jesti. Ali ću piti s tobom, dok se ne srušim. Hodi!

»Topp, ja sam za to! Ded! Dakle Lloyd, da čujem tvoju pripovijest, dok pripravim ovaj grog.«

»Šta, još jednom?«

»Još jednom? Šta misliš time?«

»Pitam, da li je želiš još jednom čuti«

»Da li je hoću još jednom čuti?... Svjetujem ti, da ništa više ne piješ, čini se, da ti je previše.«

»Henry, ti me vrlo plašiš. Zar ti nijesam putem čitavu pripovijest ispripovijedao?«

»Ti?«

»Jest, ja!«

»Neka me objese, ako sam i riječ od toga čuo.«

»Henry, to zvuči ozbiljno. To me zbilja čini zabrinutim za te. Pa šta si uzeo kod poslanika?«

Sad mi puče pred očima i priznam mu sve — otvoreno kao čovjek.

»Ja sam tamo na pola uzeo ženu — najdražesniju djevojku cijeloga svijeta.«

On nasrne visoko obradovan na me i stisne mi ruku, da me zaboljela. I nije me ni prekorio, što od njegove pripovijesti na putu od tri milje nijesam čuo ni riječi. Onda sjedne i ispriča mi njemu svojstvenom strpljivošću i dobrodušnošću sav događaj — još jednom. Na stvari bilo je u kratko ovo: Bio je došao u Englesku, misleći, da će imati dobru lovinu. Imao je dionice Gould i Curryjeve podružnice po nalogu vlasnika rasprodati i višak od preko milijun dolara imao je njemu pripasti. On se vrlo trudio, svako pero stavio u kretnju, nije ostavio nepokušano nijedno pošteno sredstvo i pri tom izdao sav svoj novac, ali nijedan kapitalista ne htjede ga slušati i njegova punomoć gasila se s ovim mjesecom. Jednom riječju: bio je uništen. Onda skoči i viknu:

»Henry, ti me možeš spasiti... Ti si jedini čovjek na zemaljskoj krugli, koji to može. Hoćeš li to učiniti? Hoćeš li?«

»Reci mi samo kako! Izreci, momče!«

»Daj mi milijun za moje prodajno pravo i plati mi povratni put. Molim, molim, molim, nemoj mi toga odbiti.«

Nadoh se u lijepom položaju. Upravo htjedoh lanuti:

»Lloyd, ta ja sam sam prosjak — nemam ni pennyja, nego same dugove!« u to sjekne mi genijalna misao mozgom i ja se svladam, hladan kao kapitalista. Onda rekoh, poslovno i ravnodušno:

»Spasiću te, Lloyd...«

»Onda sam već spasen... Bog te blagoslovio za to! Ako ikad...«

»Daj mi, da izgovorim, Lloyd. Spasiću te, ali ne na ovaj način; jer to ne bi bio pristojan postupak, pošto si se toliko naradio i rizikovao. Meni ne trebaju rudnici; u poslovnom središtu kakovo je London mogu ja svoju glavnicu drukčije uložiti. Ta ja poznajem vrijednost rudnika, i spreman sam zakleti se na nju, ako to ko zaište. Za četrnaest dana imaćeš dobitak od čista tri milijuna za dionice, ako se poslužiš bez ograničenja mojim imenom. Čistu ćemo dobit onda podijeliti.«

Bio bi u svojoj mahnitoj radosti splesao sve moje pokućtvo i sve na mjestu razbio u komade, da mu nijesam na vrijeme sputao ruke i noge.

Tako je ležao ondje sasvim miran i govorio preobražen:

»Smijem tvoje ime upotrijebiti! Tvoje ime — to se jedva može pojmiti! Bogati Londonci letjeće kao pčele na med i otimati se za dionice! Ja sam učinjen čovjek... to ti ne ću zaboraviti za svoga života.«

Kroz dvadeset i četiri sata stvar se proču u Londonu. Dnevice nijesam imao drugoga posla, nego sjedjeti kod kuće i svim ljudima govoriti:

»Jest, on se je smio pozivati na mene. Poznajem čovjeka i poznajem rudnik. On je neprijekoran značaj, a rudnik vrijedi mnogo više, nego on ište za nj.«

Medutim provodio sam sve svoje večeri kod poklisara sa Porcijom. Nijesam joj rekao ni crne ni bijele o rudniku; pričuvao sam to za iznenađenje. Govorili smo o plaći; uvijek samo o plaći i o ljubavi, gdjekad samo o plaći, gdjekad samo o ljubavi, gdjekad o plaći i ljubavi u duture. Poklisarovica i njena kći uzimale su živo učešće na našoj ljubavnoj zgodi; izmišljale su tisuću lukavština, da bi nam prištedjele smetnje i da ostave poklisara u neizvjesnosti o našim odnošajima. To je bilo sasvim dražesno od njih.

Kad prođe mjesec dana, imao sam milijun dolara u London and County Bank dobrih, a Hastings je stajao isto tako.

Izabrano elegantno obučen provezoh se kraj kuće na Portland Place; pogled na nju pouči me, da su se ptići opet vratili kući; onda se odvezoh k poklisaru, povedem svoje zlato i govoreći iz petnih žila o plaći, vratismo se na Portland Place. Njeno uzbuđenje i zabrinutost uresilo ju je tako dražesno, da sam se jedva mogao svladavati.

»Predraga«, rekoh joj. »Kako sada izgledaš, bio bi zločin prihvatiti jedan penny manje od tri hiljade na godinu.«

»Henry, Henry, ti ćeš nas oboriti u propast!«

»Ne boj se ništa! Nastavi samo tako izgledati i osloni se na me. Sve će dobro proteći.«

Tako je daleko došlo, da sam je čitavim putem morao hrabriti.

Ona me zaklinjaše:

»Molim, molim, misli na to, da ne ćeš nikakove plaće dobiti, ako previše uzišteš. A šta će onda biti od nas, ako nemamo nikakav izgled na zaslužbu.«

Bili smo od istoga sluge uvedeni i tamo su već sjedjela i oba stara gospodina. Bili su naravno iznenađeni, videći ushitno stvorenje uza me, ali ja rekoh:

»Sve je u redu, moja gospodo; ona je moja buduća supruga.«

Predstavim obojicu svojoj zaručnici i imenujem njihova imena, što staru gospodu ne iznenadi osobito. Jamačno su mislili bili, da ću pogledati u adresaru. Pozvaše nas da sjednemo i bijahu vrlo udvorni prema meni, dok su se kjednu trudili, da mojoj zaručnici pomognu iz njezine neprilike.

Onda rekoh:

»Moja gospodo, ja sam spreman, da vam dam izvještaj.«

»Radujemo se veoma«, reče moj zaštitnik. »Sada možemo dakle odlučiti okladu, koja lebdi između mene i moga brata Abela. Ako ste meni pomogli do

pobjede, dobićete svako mjesto koje leži u dohvatu moje moći. Imate li novčanicu od milijun funti?«

»Evo je, gospodine.«

I uručim mu je.

»Dobio sam«, viknu i potapša svoga brata po leđima.

»Šta veliš sad, brate?«

»Velim, da je izdržao, a ja sam izgubio dvadeset hiljada funti.«

»Imam još nešta izvijestiti«, rekoh ja. »To je prilično dug izvještaj. Molim, odredite mi vrijeme, kad vam smijem opisati doživljaje posljednjega mjeseca. Vrijedi truda, moram reći. Međutim, izvolite pogledati ovo.«

»Šta, čovječe? Položnica na dvjesta hiljada funti? Je li to vaša?«

»Dabome. To je plod moje domišljate uporabe vašega maloga zajma. Pravio sam ovda onda male kupnje i zahtijevao kod plaćanja ostatak na svoj račun.«

»To je čudesno, da nevjerojatno!«

»Ne čini ništa; mogu vam to dokazati, ako mi ne vjerujete na riječ.«

Ali sad bijaše na Porciji red, da se čudi. Njene oči postadoše sasvim velike i ona zapita:

»Pripada li novac zbilja tebi, Henry? Ti si me dakle nalagao?«

»Zbilja, to sam učinio, draga. Ali ja znam, ti ćeš mi oprostiti.«

Ona se durila:

»Samo nemoj biti odveć siguran, ti si zločest čovjek, što si me tako varao.«

»Oh, ti ćeš to preboljeti, mila moja, ja sam se samo šalio. Hodi, idemo.«

»Ta čekajte, čekajte. Hoću da vam dam mjesto«, reče moj stari gospodin.

»Ja sam vam vrlo zahvalan na vašoj prijateljskoj namjeri, ali ga ne trebam više!«

»Ali mogli biste imati najodabranije, koje vam mogu dati!«

»Zahvaljujem od svega srca, ali ni za tim ne čeznem.«

»Henry, trebao bi se sramiti, ti ni iz daleka ne zahvaljuješ gospodinu dosta toplo. Smijem li ja to mjesto tebe svršiti?«

»Smiješ, draga, ako znaš bolje nego ja... Hajde da vidimo!«

Ona priđe starome gospodinu, sjedne mu na krilo, metne mu ruku oko vrata i poljubi ga u usta. Onda prasnu oba gospodina u smijeh, ali ja sam se sasvim zatekao, da okamenio, dok Porcija reče:

»Papa, on veli, da ne će nikakvoga mjesta od tebe prihvatiti, a to me vrijedja, kao da ...«

»Dušo i srce, to je tvoj tata?«

»Jest, moj dragi očuh, najbolji, što ga je ikad bilo na svijetu. Sad razumiješ, zašto sam se onako smijala, kad si mi, ne znajući za moje rodbinstvo s njima, pričao kod poklisara, kakove ti je brige i jade natjerao u glavu domišljaj tate i strica Abela.«

Naravno, sad sam pošao pravcem svome cilju.

»Oh, moj mnogo poštovani gospodine, povraćam riječ, što sam je bio rekao. Možete mi dati mjesto, za koje bih vrlo hitno htio moliti.«

»Recite mi koje?«

»Mjesto zeta.«

»Dobro, dobro... ali budući da nijeste nikad u toj struci bili namješteni, ne možete mi ni donijeti nikakav dokaz o osposobljenju... a to se kosi s našim ugovorom, zato...«

»Pokušajte sa mnom... molim vas to... samo četrdeset godina... pa ako...«

»No dobro, to nije preveliki zahtjev, uzmite je dakle!«

Jesmo li sretni bili? Kukavan izraz za naše blaženstvo. A ćaskanje i šale u Londonu, kad se nekoliko dana kasnije čitava stvar sa povješću novčanice pročula!

Porcijin otac vrati sretnu notu banci, koja je isplati. Onda je stavi banka izvan tečaja, pokloni mu je i on nam je darova na naš vjenčani dan. Pod staklom uoplaćena visi otada na časnom mjestu, jer

njoj zahvaljujem svoju Porciju. Da ne bijaše novčanice, ne bih bio u Londonu, nikad ne bi došao k poklisaru i ne bih je nikad susreo. I zato velim uvijek:

»Da, to je milijun, — ali samo jednom bilo je nešto za nj kupljeno i taj artikul bio je stečen u najmanju ruku deset puta ispod svoje cijene!«

O SOBARICAMA

Protiv svih sobarica, koje bilo dobi ili narodnosti, bacam ovime svoju momačku kletvu!

Razlozi:

Uvijek meću jastuke na stranu postelje suprotnu plinskoj svjetiljci, tako da čovjek čitajući i pušeći pred spavanjem — kako je to od starine cijenjeni običaj neženja — mora knjigu držati u vis u neudobnom položaju, da mu svjetlo ne udara u zablještene oči.

Kad sutradan nadju, da su jastuci premetnuti na drugi kraj postelje, ne će da taj mig prihvate prijazno i dobrohotno, nego, sunčajući se u svojoj apsolutnoj punini vlasti, bez milosrdja za našu nemoć, namjeste postelju baš onako, kako je prije bila, i raduju se u potaji jadu i muci, koju će nam njihova tiranija zadati.

Kadgod opaze, da su jastuci premetnuti, osujete redovno naš rad i izazivaju nas na taj način i traže, kako bi nam život, koji nam je Bog darovao, ogorčile.

Kad ne mogu na drugi način metnuti svjetlo u neudoban položaj, onda pomaknu postelju.

Ako metneš svoj kovčeg šest palaca od zida, da se poklopac, kad ga otvoriš, može o nj osloniti, one će redovito kovčeg opet odgurati k zidu. One to čine nahvalice.

Ako čovjek hoće da ima pljuvačnicu na odredjenome mjestu, gdje je zgodno pri ruci, one s time neće biti sporazumne i udaljiće je iznova svaki put.

Uvijek meću naše druge postole na nepristupačna mjesta. Njima je sasvim osobito zadovoljstvo, kad ih ture pod postelju daleko, koliko im upravo zid dopušta. Tako rade zato, jer nas to sili da se spustimo u nedostojan položaj, da ih po mraku slugom izuvačem napipavamo i pri tome gadne psovke izričemo.

Uvijek meću kutiju sa šibicama na drugo mjesto. Dnevice iznjuškaju za nju nov položaj pa će podmetnuti bocu ili drugu lomivu staklenjaču, gdje su prije stajale šibice. To rade zato, da nas navedu, kako bismo tu staklenu stvar, pipajući po mraku, razbili i sebi štetu načinili.

Uvijek premještaju pokućtvo. Dodje li čovjek na veče kasno kući, može sigurno računati, da će pisaći stol naći ondje, gdje je u jutro stajao ormar za odijelo. I kad u jutro ode i ostavi vedricu kod vrata a njihaću stolicu kod prozora, bez sumnje će, kad se o ponoći ili u to doba nekako vrati kući, posrnuti preko stolice i pasti, i, ako po opipu dodje do prozora, da će sjesti u vedricu. To je čovjeku neugodno. Njima se to svidja.

Makar gdje šta ostavio, njima i ne pada na um, da to ostave na miru. Kod prve zgode uzeće stvar i metnuti je drugamo. To im je u krvi. I još ih to veseli, što su na taj način podle i jade čovjeka. One bi voljele umrijeti, nego se svojih ugursuzluka okaniti.

Uvijek dižu sve stare odreske štampanoga djubreta, koje čovjek baci na pod, i slažu ih pomnjivo na stol, a našim dragocjenim rukopisima potpiruju vatru. Ako ima koji osobito star ustrižak papira, koji je čovjeku mrži od svih ostalih i kojega se na sve moguće načine nastoji riješiti, slobodno ćeš se na svaku ruku truditi u ovome pogledu, ne će ništa koristiti; jer će one onu staru poderčinu uvijek iznova donijeti na vidjelo i redovito je metnuti na staro mjesto. To njima godi.

I potroše ulja za kosu više nego šest muškaraca. Ako ih okrivi čovjek da su ga uzimale, one će čovjeku u lice poricati, da je to istina. Šta pitaju one za onaj svijet? Sasvim ništa.

Ako ostavi čovjek iz udobnosti ključ u vratima, odnešće ga dolje prvome konobaru. To čine pod ništavim izvjetom, da žele naše vlasništvo štititi od tatova; ali u istinu čine to samo u namjeri, kad čovjek dodje umoran kući, da mora opet gaziti niza stube idući po ključ, — ili da se podvrgne neugodnosti da mu ga donese koji konobar, koji onda naravno očekuje napojnicu, u kojem slučaju propali stvorovi jamačno dijele plijen.

Neprestano pokušavaju namještati postelju, prije no je čovjek ustao, pa nas tako lišavaju lijepoga drijemanja na uranku; a kad čovjek ustane, nema im ni glasa do drugoga dana.

One počinjaju uopće sve prostote, što ih god mogu izmisliti, i počinjaju ih iz najčistije zlobe i ni iz kojega drugoga razloga.

Sobarice su odumrle za svaki čovječni osjećaj.

Ako bi mi se dala zgoda da u zakonodavnim tijelima proturim prijedlog, kojim bi se sobarice ukinule, kanim je ozbiljno iskoristiti.

ISKRE DUHA
u DVOGODIŠNJE DJECE

Sva djeca čini se da imaju danas bezobrazan i neugodan običaj, to jest da u svim zgodama, koje se pružaju, a napose u takovim zgodama, gdje u opće ne bi smjela zinuti, prave »pametne« izreke. Ako je dopušteno suditi osjekom po objelodanjenim ogledima pametnih izreka, djeca ovoga pokoljenja, na kojemu će danas sutra ostati svijet, malo su bolja od tupoglavaca. I roditelji mora da su malo bolji od djece, jer u najviše slučajeva oni su koji telale iskre duha lude djece, koje nam iz stupaca naših časopisa zablještuju oči.

Možda se čini da govorim ponešto ugrijan, da mogao bih čak probuditi sumnju osobne zavisti; i dopuštam zbilja, ljuti me, što dan današnji moram slušati o tolikoj vrlo darovitoj djeci i sjećati se pri tome, da sam ja rijetko kad šta pametno rekao, kad sam bio još dijete. Pokušao sam jednoč ili dvaput ali ne imadoh sreće. Obitelj nije očekivala od mene sjajne opaske, i tako se negda okosiše na me, a gdjekad me umiriše zvrčkama. Ali trnci me podilaze i krv mi se stine u žilama, kad promislim, šta bi me zadesilo, da sam se podufao izustiti neke od pametnih izreka dvogodišnje djece današnjega naraštaja — to jest da me je po nesreći moj babo

čuo. Oguliti me jednostavno živa i onda smatrati, da je učinio svoju dužnost, bilo bi mu se činilo zločinačkom blagošću prema takovome grješniku. Bio je čovjek oštar, koji bi se rijetko nasmijao i mrzio na svaku vrst prerane zrelosti. Da sam neke od spomenutih izjava učinio u njegovoj prisutnosti, bio bi me satr'o. On bi to zaista bio učinio, pretpostavivši, da bi za to našao zgodu. Ali to se ne bi dogodilo, jer ja bih bio imao dosta pameti da prije uzmem sičana pa onda tek izustim svoju mudru riječ. Čista povijest mojega života okaljana je samo jednom jedinom dosjetkom. Moj ju je otac čuo i tjerao me kroz četiri ili pet gradskih četvrti, da mi skine sa ramena glavu. Da sam bio odrastao i veliki, bio bi naravno imao pravo; ali budući da sam bio samo dijete, njesam mogao znati, kakovo sam bezbožno djelo počinio.

Učinio sam jednu od onih opazaka, koje su se već prije redovito označivale kao »pametne izreke«, ali nije bila nikakova dosjetka. Pa ipak umalo ne uzrokova ozbiljan prelom među mojim ocem i mnome. Moji roditelji, ujak Efraim i žena mu, uz nekoliko drugijeh osoba bijahu nazočne i razgovor dođe na ime, koje će mi dati. Ja sam ležao i kušao nekoliko gumenih koluta raznih uzoraka i trudio sam se da izaberem jedan, jer mi je već dodijalo kušati da progrizam svoje zube na ljudskim prstima, i želio sam da dobijem nešta u svoju vlast, što bi me osposobilo, da stvar što brže svršim, pa da se mogu čime drugim zabaviti. Jeste li ikada opazili, kakova

je bila za vas nevolja, kad ste svoje zube morali na prstima svoje dadilje progrizati ili kako je bilo zamorno, ako ste ih htjeli progristi na svojim nožnim palcima? I nijeste li nikad pri tome izgubili strpljivost i poželjeti, da su vam zubi u Šandrovcu — davno prije nego su vam i u pola probili?

Meni je, kao da su se te stvari koliko juče dogodile. I kod mnoge djece zaista je taj slučaj. Ali ja sam zastranio. Ležao sam dakle i kušao gumene kolute. Sjećam se, da sam pogledao na sat i opazio, da će mi za sat i dvadeset i pet časova biti dva tjedna, pa promislim u sebi, kako sam malo dosele izvršio, da zaslužim blagodati, koje su se tako izdašno na me prosipale.

Tad začujem oca gdje veli:

»Avram je lijepo ime. Moj djed zvao se također Avram.«

Reče tada moja mati:

»Avram je lijepo ime. Nikad bolje. Hajde da mu djenemo ime Avram.«

Javim se ja:

»Avram se sviđa potpisanome.«

Moj otac nabere čelo, moja mati nasmiješi lice.

Moja će ujna:

»Kako je to drago, umiljato čedo!«

Moj će otac opet:

»Isak je lijepo ime, pa i Jakov je lijepo ime.«

Moja mati izjavi svoje odobrenje i reče:

»Nema ljepših imena. Da primetnemo i Isak i Jakov njegovu imenu.«

Ja rekoh:

»Taman tako, Isak i Jakov dosta je dobro za vašega visokopoštovano odanoga. Dokučite mi ljubazno dječju čegrtaljku. Ta ne mogu vas dan gumene kolutiće žvakati.«

Ni živa duša da bi zabilježila ove moje izjave, da ih objelodani. Vidjeh to i učinih sam, inače bi čovječanstvu sasvim propale bile. Daleko sam bio od toga da kao druga djeca, kad se duševno sjajno razvijaju, susretnem plemenite poticaje; moj otac sjeknu put mene mrkim, bijesnim pogledom; mati mi je izgledala smućena i zabrinuta, čak i ujna pokaza izraz lica, kao da misli, da sam ipak možda zabrazdio. Pakosno ugrizem jedan od gumenih kolutića i razbijem potajno čegrtaljku o glavu drvenoj mačici, ali ne rekoh ništa.

Skoro progovoriće opet moj otac:

»Samojlo je sasvim izvrsno ime.«

Vidjeh, da će se dogoditi nešta neugodno. Ništa nije moglo stvar spriječiti. Ostavim kraj sebe čegrtaljku; preko ruba kolijevke pustim srebrni sat mojega ujaka, četku za odijelo, drvenoga ćuku, svoje olovne vojnike, trenicu za muškatove oraške i druge stvari, koje sam ispitivao i razgledao, njima pravio ugodnu buku i koje sam se, trebajući zdravu zabavu, naučio oštećivati, razbijati i lomiti. Onda navučem svoj kaputić, ustaknem kapičicu, uzmem svoje patuljačke cipelice u jednu, a korijenje od sladića u drugu ruku i spužem iz kolijevke na zemlju.

I onda rečem sam u sebi: »Ako sada dođe do krajnosti, ja sam pripravljen.«

Onda rekoh razgovijetnim, čvrstim glasom:

»Babo, ime Samojlo ne mogu ni pod kojim uvjetom primiti.«

»Sine!«

»Babo, govorim sasvim ozbiljno. Ne mogu, pa ne mogu.«

»Zašto ne možeš?«

»Oče, imam nesavladivu odvratnost k tome imenu.«

»Dijete, to su nerazumne riječi. Mnogi veliki i valjani muževi nosiše ime Samojlo.«

»Moj gospodine, trebao bih još čuti prvi primjer.«

»Šta! Eno na priliku proroka Samuila. Zar nije bio on velik i valjan?«

»Pa nije baš sasvim.«

»Sine! Ta njega je Gospod sam svojim glasom dozivao!«

»Jest, moj gospodine, — i morao ga je dva puta zvati, prije nego je htio doći!«

I onda se otisnem u bijeg, a mrki čovjek srne za mnom. Sutradan o podne stiže me i kad je naš sastanak prošao, bio sam ozlamenovan imenom Samojlo i još sam povrh toga zaradio pun tur batina kako valja i nekoliko drugih korisnih pouka, i tako se stiša bijes moga oca i bude premošćen nesporazumak, koji bi se mogao izroditi u trajni prelom, da sam bio volio provoditi svoj će? i jogunluk. Ali šta bi tek, sudeći po ovome događaju, moj otac od mene učinio, da sam u njegovoj prisutnosti lanuo koju od ovih šupljih, slaboumnih izjava, koje dvogodišnja djećica danas štampom objavljuju? Po mome mnijenju, bio bi se u našoj obitelji dogodio slučaj čedomorstva.